

EPECTELE DE COMERȚ INFORMATIZATE

Author: Raul Felix HODOȘ*

Abstract: *The commerce effects have entered the modern era of IT and the use of new payment or credit methods bring about their change according to the present commercial standards. This study intends to present the impact of commerce computing on the commercial effects, both on European and national level, also including the analysis of the timid attempts of making rules in this domain in our country.*

Keywords: *Commerce Computing, Commerce Effects, Electronic Payment, Legislation.*

JEL Classification: *K22*

Considerații introductive

1. Noțiunea de efecte de comerț reprezintă un termen generic utilizat în practica comercială pentru a desemna un titlu negociabil care dă dreptul la plata unei sume de bani cum este cambia sau un alt titlu de valoare, prin care se constată o creanță întemeiată pe o livrare de mărfuri sau o prestare de servicii¹. În doctrina franceză² s-a recunoscut calitatea de „negociabil” a titlului care se transmite printr-unul din procedeele simplificate create în viața economică: andosarea, tradițiunea, transferul și viramentul pentru titlurile înscrise în cont.

Pentru a putea atribui calitatea de efect de comerț unui anumit titlu este necesară întrunirea a cinci caracteristici³: negociabilitatea, obiectul său să reprezinte o sumă de bani, angajamentul de plată, termenul scurt și posibilitatea de a fi acceptat pentru plată. De asemenea, efectul de comerț trebuie să răspundă și următoarelor cerințe⁴: să aibă

* PhD. Candidate, Assistant, “Petru Maior” University of Târgu-Mureș, Faculty of economics, Law and Administrative Science, Romania. Lawyer, Mureș Bar Association.

¹ Mircea N. Costin, Mircea C. Costin – Dicționar de drept civil, vol. II, Ed. Lumina Lex, București, p. 158; Patrick Nicoleau – Dicojuris. Lexique de droit prive, Ed. Ellipses, Paris, 1996, p. 144;

² Christian Gavalda, Jean Stoufflet – Instruments de paiement et de crédit, Editions Litec, Paris, 2006, p. 9;

³ Ibidem, p. 10;

⁴ Stanciu D. Cărpănu – Drept comercial român, Ediția a VI-a, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 548;

caracter constitutiv de drepturi, să aibă caracter formal, să aibă caracter literal și să confere un drept autonom.

Între efectele de comerț regăsim atât titluri care au vocație unică, respectiv doar de instrument de plată, cum este cazul cecului, cât și titluri cu o vocație dublă, respectiv de instrument de plată și de instrument de credit, cum este cazul cambiei. În consecință, pentru a evita utilizarea denumirii nu tocmai corecte de „titluri de credit”, noțiune utilizată în dreptul de origine neolatină⁵, unii autori⁶ preferă denumirea de „titluri de valoare”, de origine germană, mai exactă. Considerăm că noțiunea de efect de comerț întrunește ambele curente, desemnând în același timp și obiectul de studiu al dreptului cambial.

În dreptul european există în acest moment curente de înnoire și completare a categoriei efectelor de comerț, prin includerea în aceasta a unor instrumente de plată electronică, cum ar fi de exemplu cardul de credit⁷. Nu putem fi de acord cu includerea cardului de credit între efectele de comerț, în primul rând datorită faptului că acesta este recunoscut drept un simplu accesoriu necesar plății la contractul de cont curent (impropriu denumit uneori sub titulatura de contract de card bancar), iar în al doilea rând, nu îndeplinește condiția esențială de înscris formal și literal, pe de o parte, iar pe de altă parte, nu are un caracter autonom, el fiind utilizat în temeiul unui contract.

2. Dreptul cambial român are ca izvoare principale Legea nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin⁸ și Legea nr. 59/1934 - legea cecului⁹. Reglementări secundare a elaborat Banca Națională a României, cu scopul de a orienta activitatea băncilor comerciale în legătură cu efectele de comerț¹⁰. De asemenea, reglementări cu privire la efectele de comerț întâlnim și în capitolul IX al Legii nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat¹¹, prin care se stabilesc raporturile de drept internațional privat în materie cambială. Această lege preia în corpul său cele mai multe dintre soluțiile promovate de Convenția de la Geneva¹² privind reglementarea

⁵ Aldo Fiale – *Diritto commerciale*, XVII edizione, Edizioni giuridiche Simone, 2006, Napoli, p. 709; Federico Martorano – *I titoli di credito cambiari*, în Vincenzo Buonocore (a cura di) – *Istituzioni di diritto commerciale*, quinta edizione, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, p. 618 și urm.;

⁶ Stanciu D. Cărpenu – op. cit., p. 547;

⁷ Aldo Fiale – op. cit., p. 719 și doctrina italiană pro și contra citată acolo;

⁸ Publicată în M.Of., partea I, nr. 100/01.05.1934;

⁹ Publicată în M.Of., partea I, nr. 100/01.05.1934;

¹⁰ Normă – cadru a B.N.R. nr. 6/1994 privind comerțul făcut de societățile bancare și celelalte societăți de credit, cu cambii și bilete la ordin, pe baza Legii nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin, modificată prin O.G. nr. 11/1993, aprobată și modificată prin Legea nr. 83/1994, publicată în M.Of., partea I, nr. 119bis/14.06.1995; Normă tehnică a B.N.R. nr. 10/1994 privind cambia și biletul la ordin, publicată în M.Of., partea I, nr. 119bis/14.06.1995; Regulament al B.N.R. nr. 10/1994 privind compensarea multilaterală a plăților interbancare fără numerar, pe suport de hârtie, republicat în M.Of., partea I, nr. 64bis/29.03.1996; Circulară a B.N.R. nr. 37/1995 privind compensarea cambiilor și a biletelor la ordin, publicată în M.Of., partea I, nr. 243/24.10.1995; Regulament al B.N.R. nr. 11/2006 privind circuitul instrumentelor de plată de debit, publicat în M.Of., partea I, nr. 1032/27.12.2006;

¹¹ Publicată în M.Of., partea I, nr. 245/01.10.1992;

¹² Prima Conferință de la Geneva a avut loc între 13 mai – 17 iunie 1930 și a avut drept rezultat adoptarea a trei convenții și a unui act final, prin care statele participante se obligau să adopte pe plan intern legea uniformă a cambiei și biletului la ordin adoptată cu acest prilej, cu eventualele rezerve acordate statelor contractante, să respecte protocolul referitor la unele conflicte de legi în materie de cambii și bilete la ordin, să respecte un protocol prin care se obligau să nu condiționeze exercitarea drepturilor cambiale sau

anumitor conflicte de legi în materie cambială¹³. Trebuie să recunoaștem că, deși România a fost prezentă la dezbateri în 1930 și nu a semnat nici unul dintre actele Convenției, fără a adera în mod oficial la aceasta, a preluat multe dintre prevederile adoptate prin copierea adaptării (este adevărat, neconformă) făcută de legiuitorul italian¹⁴, opțiune accentuată după intrarea în vigoare a Legii nr. 105/1992.

Un efect important asupra dreptului cambial român a avut și adoptarea Convenției UNCITRAL – CNUDCI de la New York din 1988¹⁵, prin care s-a încercat modernizarea și unificarea normelor privind circulația efectelor de comerț în cadrul operațiunilor de comerț internaționale. De remarcat este faptul că, la acel moment, s-a considerat că transferul electronic de fonduri nu va determina înlăturarea efectelor de comerț din peisajul operațiunilor comerciale internaționale¹⁶.

3. O opțiune categorică spre modernizarea reglementărilor referitoare la efectele de comerț o va avea însă dreptul românesc prin adoptarea Proiectului de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin, propus de Ministerul Economiei și Finanțelor spre a fi adoptat până la începutul anului 2008¹⁷.

Astfel, în expunerea de motive¹⁸ ce însoțește proiectul de lege, Ministerul Economiei și Finanțelor învederează modificările survenite în ultima perioadă în planul tehnicilor de prelucrare a informațiilor cambiale și înlocuirea generalizată a procesării manuale a efectelor de comerț cu „procesarea automată bazată pe captarea în format electronic a imaginilor, instrumentelor” de plată. Proiectul are la bază programul de convergență al Băncii Mondiale, având drept scop adaptarea legislației relevante, astfel încât aceasta să asigure reducerea duratei ciclului de compensare și decontare și a costurilor de procesare a instrumentelor de debit, asigurarea unui înalt nivel de securitate, chiar prin utilizarea semnăturii digitale, urmând a se putea furniza servicii de plăți operative și eficiente pentru toți utilizatorii, bancari și nebancari.

Sistemul francez al efectelor de comerț informatizate

4. Efectele de comerț informatizate au fost utilizate încă din anii '70 în unele dintre țările ce dispuneau de tehnologia necesară compensării automate și de o economie de piață liberă în care acestea se utilizau în mod curent. Se pretează la informatizare două dintre efectele de comerț clasice, cambia și biletul la ordin¹⁹.

Modelul francez al cambiei informatizate, „*lettre de change relevé*”, respectiv al biletului la ordin informatizat, „*billet à ordre relevé*”, a fost utilizat pentru prima dată în 1973, când s-a soluționat problema blocajului din sistemul circulator al efectelor de

valabilitatea efectelor de comerț de respectarea dispozițiilor fiscale referitoare la timbru. Toate actele Conferinței sunt cunoscute în dreptul cambial drept Convenția de la Geneva din 1930;

¹³ A se vedea și Daniele Massot – Durin în *JurisClasseur Commercial*, fasc. 405, 09,1995, no. 39 și urm.;

¹⁴ Vasile Luha – Titluri de credit. Cambia, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 35; Silvia Lucia Cristea – Cambia în dreptul comparat, ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 17;

¹⁵ Adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 43/165 din 9 decembrie 1988;

¹⁶ A se vedea „Historique de la Convention”, par. 5 din „Note du secretariat”, *Annuaire CNUDCI*, vol. XXV, 1994, citat de Silvia Lucia Cristea – op. cit., p. 21;

¹⁷ <http://www.mefromania.ro/wps/portal>;

¹⁸ *Idem*;

¹⁹ Michel Jeantin, Paul le Cannu, Thierry Granier – *Droit commercial. Instruments de paiement et de crédit*. Titrisation, 7e édition, ed. Dalloz, Paris, 2005, p. 289;

comerț, datorat supraîncărcării acestuia²⁰. Conform acestui model, cambia informatizată se raportează direct la cea clasică, a cărei structură este conservată, urmărindu-se doar evitarea manipulării între participanții sistemului cambial a actelor comerciale clasice (tratele propriu-zise de hârtie), care generează costuri excesive²¹. Dacă, la început, sistemul utiliza metoda transcrierii cambiei pe bandă magnetică, ulterior, după descoperirea și a altor metode de stocare, aceasta a fost înlocuită. Modificările care s-au produs și în sistemul bancar și al relațiilor interbancare din Franța în anul 1987 au condus la stabilizarea modului de utilizare a efectelor de comerț informatizate în forma actuală²².

Economia propriu-zisă se face prin eliminarea trimiterii în mod fizic a cambiei în șirul de giruri, în sensul în care informațiile esențiale fiind trimise prin sistemul informatic, cambia pe suport de hârtie se regăsește doar la momentul inițial și la momentul final al circulației sale.

5. În mod practic, cambia pe suport de hârtie, care îndeplinește condițiile prevăzute de art. L.511-1 și urm. din Codul comercial francez, este transformată în formă imaterială de către banca trăgătorului, care păstrează originalul pe hârtie. Titlul original pe hârtie, deși nu este destinat circulației între comercianți, este asimilat cambiei clasice, cum, de altfel, s-a pronunțat și doctrina mai recentă²³. În cazul în care transcrierea titlului se va face eronat, se va angaja răspunderea civilă contractuală a băncii pentru daunele aduse clientului²⁴.

Sistemul bancar francez utilizează un imprimat tipizat încă din anul 1974, care este polivalent sub aspectul circulației sale ca efect de comerț tradițional sau informatizat. Cambia clasică nu poate fi utilizată în circuitul interbancar rezervat cambiei informatizate ce are la bază imprimatul tip, însă acesta din urmă poate circula ca o cambie tradițională²⁵.

La fel ca și cambia clasică, și cambia informatizată poate fi girată și avalizată. Avalul va fi dat la emiterea cambiei. Acceptarea poate fi dată pe însuși formularul depus la banca trăgătorului²⁶, însă, în acest caz, circuitul cambiei informatizate este mult redus, fapt care se compensează prin utilizarea formularului cambial clasic. Spre deosebire însă de cambia clasică, cambia informatizată se va emite întotdeauna cu mențiunea „fără protest”. Alte caracteristici frecvent întâlnite ale cambiei informatizate sunt cele referitoare la clauza domiciliară și la dispozițiile particulare ale cambiei informatizate față de cambia tradițională, relative la dreptul limitat al părților de a determina scadența, în sensul în care aceasta poate fi stabilită la vedere sau pentru o anume dată, dar numai în zilele de 5, 10, 15, 20, 25 sau ultima zi a lunii²⁷.

²⁰ Xavier Linant de Bellefonds – *L' informatique et le droit*, Presses Universitaires de France, 1985, p. 48;

²¹ Christian Gavalda, Jean Stoufflet – *Instruments de paiement et de crédit*, prec., p. 147;

²² Joseph Issa-Sayegh – *Billet à ordre*, în *JurissClasseur commercial*, 09, 2000, fasc. 490, 21;

²³ Cass. Com., 30 juin 1998; C.A. Rouen, 2e ch., 12 fevr.1998, citate apud Christian Gavalda, Jean Stoufflet – *Instruments de paiement et de crédit*, prec., p. 149;

²⁴ Cass. Com., 17 oct. 1995, Banque BICS c/Sté Poligraf, apud Christian Gavalda, Jean Stoufflet – *Instruments de paiement et de crédit*, prec., p. 151;

²⁵ Christian Gavalda, Jean Stoufflet – *Instruments de paiement et de crédit*, prec., p. 149;

²⁶ Cass. Com., 30 juin 1998, apud Christian Gavalda, Jean Stoufflet – *Instruments de paiement et de crédit*, prec., p. 150;

²⁷ Michel Jeantin, Paul le Cannu, Thierry Granier – *op. cit.*, p. 291;

6. De regulă, între procedura de plată a unei cambii tradiționale și a uneia informatizate există o diferență de timp, în defavoarea celei informatizate. Această prelungire a duratei este o consecință directă a prelucrării informatizate a datelor de către ordinatorul de compensare interbancară. Întârzierea rezonabilă a plății nu poate fi opusă bancherului, fiind mai degrabă un risc al celui care și-a asumat constrângerile acestui sistem²⁸, la momentul emiterii cambiei informatizate. Curtea de Casație franceză²⁹ a stabilit că „în lipsa unei convenții contrare, trăgătorul se consideră că a aderat la regulamentul casei de compensații” interbancare.

Ulterior, banca trăgătorului comunică prin sistemul informatic bancar datele necesare către ordonatorul de compensații interbancare. În urma procesării acestor date, acesta le comunică mai departe băncii trasului. Trasul primește un imprimat (numit și bon pentru plată³⁰) conținând informațiile cambiale și în cazul în care acceptă, comunică acest lucru prin detașarea unei părți a imprimatului care va conține și semnătura sa pentru acceptare, parte care va fi comunicată băncii sale.

Plata va fi dovedită de către tras ca fiind efectuată prin extrasul de cont eliberat de bancă, împreună cu partea din imprimatul cambial ce atestă acceptarea, rămas în posesia sa.³¹ Astfel, plata nu va fi dovedită prin remiterea titlului, ca în cazul cambiei tradiționale, având în vedere că titlul original se află în posesia băncii trăgătorului, ci prin înscrisurile furnizate de banca trasului. Pe de altă parte, s-a stabilit³² că simpla înscriere a debitului sumei ce face obiectul cambiei informatizate în contul trasului nu face dovada plății, nici chiar coroborată cu imprimatul cambial emis de banca acestuia, acceptat pentru plată înainte de scadență, fiind necesar să se demonstreze transferul de fonduri către banca trăgătorului.

În cazul refuzului acceptării, imprimatul se retransmite băncii sale de către tras necompletat sau rămâne la tras, fără a fi returnat. Banca acestuia va comunica băncii trăgătorului refuzul, tot prin intermediul sistemului informatic al casei de compensații interbancare, într-un termen de șase zile³³. În cazul în care acest termen nu este acceptat, banca trasului va suporta plata sumei datorate de tras, subrogându-se în drepturile trăgătorului față de acesta³⁴. Insolvabilitatea trasului va fi suportată de către trăgător, iar nu de către bancă.

Refuzul de plată deschide calea acțiunii cambiare de drept comun, în temeiul originalului deținut de banca trăgătorului.

În cazul în care banca trăgătorului a scontat cambia în urma girului, iar trasul nu plătește, aceasta are la îndemână mai multe soluții: fie acțiune directă împotriva trasului acceptant, fie acțiune cambiară, fie acțiune de drept comun³⁵ ori, în fine, fie să recurgă la stornarea creditului acordat trăgătorului în temeiul girului cambiei.

²⁸ Michel Jeantin, Paul le Cannu, Thierry Granier – op. cit., p. 293;

²⁹ Cass. Com., 28 nov.1995, Bull civ. IV, no. 271, apud Stéphane Piedelièvre – Instruments de crédit et de paiement, ed. Dalloz, 5e édition, Paris, 2007, p. 124;

³⁰ Stéphane Piedelièvre – op.cit., p. 124;

³¹ Ion Turcu - Operațiuni și contracte bancare, Editura Lumina Lex, București, 1997, p. 166;

³² Cass. com., 12 mars 2002: Bull civ. 2002, IV, no. 55, apud Christian Gavalda, Jean Stoufflet – Instruments de paiement et de crédit, prec., p. 150;

³³ Ion Turcu – Operațiuni și contracte bancare, p. 164; Stéphane Piedelièvre – op.cit., p. 124;

³⁴ Ion Turcu – Operațiuni și contracte bancare, p. 166;

³⁵ Christian Gavalda, Jean Stoufflet – Instruments de paiement et de crédit, prec., p. 152;

7. Asemenea cambiei informatizate, pe baza acelorași principii, funcționează și biletul la ordin informatizat, „*billet à ordre relevé*”. Fiind remis de emitent beneficiarului sub formă de înscris pe hârtie, beneficiarul îl depune spre decontare băncii sale. Banca beneficiarului va transfera întreaga informație cuprinsă de biletul la ordin clasic pe suport informatic, într-o procedură asemănătoare celei utilizate pentru cambia informatizată.

Între cambia informatizată și biletul la ordin informatizat există, însă, diferențe majore. Astfel, dacă emiterea cambiei se face de către creditor, iar originalul acesteia va rămâne în banca sa (a trăgătorului), în cazul biletului la ordin informatizat, care este un titlu emis de debitor, originalul va fi predat beneficiarului care îl va depune în bancă³⁶. Astfel, biletul la ordin informatizat își va păstra întocmai calitățile pe care le are în formă clasică, însă pentru a putea fi utilizat ca mod de plată, este necesară convenția expresă a părților³⁷.

Pentru a putea fi dematerializat, în scopul transmiterii informației la casa de compensații interbancară, biletul la ordin trebuie să fie emis cu mențiunea „fără protest”, pentru a dispensa banca de obligația dresării protestului în cazul refuzului plății și, respectiv, mențiunea domicilierei bancare³⁸, impusă de necesitățile procesării informatice.

Orice întârziere a efectuării plății biletului la ordin, raportată la termenele obișnuite în decontarea biletelor la ordin clasice, este imputabilă băncii în cazul care beneficiarul a suferit pierderi, motivat de faptul că scopul informatizării este accelerarea prezentării la plată³⁹. În sens contrar, s-a susținut și opinia că întârzierile sunt opozabile beneficiarului, ca remitent al titlului către bancă, motivat de caracterul literal al titlului⁴⁰. Împărtășim prima opinie, având în vedere și faptul că banca are o obligație de informare a clientului cu privire la durata operațiunilor sale.

Cambia informatică și condițiile de validitate

8. Efectele de comerț informatizate nu au eliminat cu totul circulația tratelor de hârtie, solicitând existența unui original pe suport de hârtie, iar ulterior a unei dovezi liberatorii pe același tip de suport. Eficiența economică solicită tocmai eliminarea suportului de hârtie și înlocuirea acestuia cu unul informatic, dorindu-se a se da naștere unei cambii informatice.

Din punct de vedere juridic se ridică problema respectării prevederilor legale relative la condițiile necesare pentru validitatea efectelor de comerț.

Art. 1 din Legea nr. 58/1934 nu solicită ca mențiunile obligatorii să fie scrise pe hârtie și nici nu pretinde existența unei cambii pe un suport material. Este adevărat că la acel moment nu se pune problema unui alt tip de suport pentru înregistrarea mențiunilor obligatorii, însă legiuitorul de la acea vreme nu a dorit să limiteze opțiunile comercianților.

În doctrină⁴¹, pornind de la necesitatea definirii cambiei, s-a stabilit că se constituie într-un document necesar, datorită faptului că dreptul pe care îl conține nu

³⁶ Michel Jeantin, Paul le Cannu, Thierry Granier – op. cit., p. 294;

³⁷ Idem, p. 294;

³⁸ Stéphane Piedelièvre – op.cit., p. 175;

³⁹ Stéphane Piedelièvre – op.cit., loc. cit;

⁴⁰ Cabrillac et Teyssié, obs. Sous Trib. Com. Nanterre, 27 sept.1983 : RTD com. 1984, p. 116, apud Michel Jeantin, Paul le Cannu, Thierry Granier – op. cit., p. 295;

⁴¹ Mircea N. Costin, Vasile Luha – Caracteristici structurale ale cambiei, în Revista de drept comercial, nr. 4/1995, p. 38;

poate fi exercitat de titular decât prin posesiunea acestuia. Acest document ce va cuprinde toate mențiunile obligatorii impuse de lege de constituie într-un înscris, prima condiție pentru exigența titlului. Cambia verbală nu poate exista, nefiind conformă cu principiile dreptului cambial⁴². Înscrisul, fiind încheiat între persoane private și având ca obiect constatarea anumitor raporturi juridice de drept privat cărora nu li se impune forma specială a actului autentic, este considerat, pe bună dreptate, un înscris sub semnătură privată⁴³. Caracterul de înscris sub semnătură privată nu este modificat de formalitatea instituită prin Normele – cadru nr. 6/1994 ale B.N.R.⁴⁴, respectiv de a se înscrie mențiunile obligatorii pe un formular tipizat.

Sfera înscrisurilor s-a extins însă, prin apariția Legii nr. 455/2001 privind înscrisurile electronice⁴⁵, act normativ care asimilează înscrisurile electronice cărora li s-au încorporat, atașat sau li s-au asociat logic o semnătură electronică extinsă, creată în condițiile acestei legi, cu înscrisurile sub semnătură privată. Având în vedere și reglementările formalismului cambial din Statele Unite ale Americii și Canada, care admit imprimarea pe orice tip de suport material⁴⁶, considerăm că la acest moment nici în România ideea de cambie informatică nu mai poate fi respinsă cu motivarea că mențiunile obligatorii nu pot fi cuprinse într-un document cu valoare probatoare⁴⁷.

Cât privește semnătura, chiar dacă unii autori⁴⁸ au susținut că trebuie să fie autografă, art. 1, pct. 8 din Legea nr. 58/1934 nu prevede decât că aceasta este unul dintre elementele de validitate ale cambiei. În condițiile în care și alte metode de identificare ale persoanei ce își manifestă voința au fost admise de *lege lata*, așa cum am arătat anterior, considerăm că și cerința legală ca înscrisul, chiar în formă electronică, să fie semnat este îndeplinită. În același sens s-a pronunțat și doctrina franceză⁴⁹ în ce privește semnarea cambiei informatice.

9. Pe de altă parte, principiile dreptului cambial nu coincid cu posibilitățile tehnice de circulație a cambiei informatice. Astfel, chiar dacă am menționa în cuprinsul cambiei informatice toate mențiunile obligatorii prevăzute în art. 1 din Legea nr. 58/1934, spiritul efectelor de comerț va lipsi cu desăvârșire. Nu vom putea vorbi de efect de comerț, în speță de cambie, în sensul tradițional al cuvântului, atâta timp cât nu există posibilitatea tehnică de a o gira, de a o avaliza sau de a o accepta, în înțelesul propriu al

⁴² Mircea N. Costin, Vasile Luha – Caracteristici structurale ale cambiei, prec., p. 39;

⁴³ Clara Ștefan, Emanuela Casandra – Drept cambial. Aspecte teoretice și practice. Condițiile de formă ale cambiei, în revista de Drept Comercial nr. 3/1999, p. 103;

⁴⁴ Norma – cadru nr. 6/1994 a Băncii Naționale a României privind comerțul făcut de societățile bancare și celelalte societăți de credit, cu cambii și bilete la ordin, pe baza Legii nr. 58/1934 asupra cambiei și biletului la ordin, modificată prin Ordonanța Guvernului nr. 11/1993, aprobată și modificată prin Legea nr. 83/1994, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 119 bis din 14.06.1995;

⁴⁵ Publicată în M.Of., partea I, nr. 429 din 31.07.2001;

⁴⁶ Silvia Lucia Cristea – Cambia în dreptul comparat, prec., p. 37 și urm. și legislația străină citată acolo;

⁴⁷ A se vedea pentru formalismul cambial în Franța din acest punct de vedere: Catherine Malecki – Regards sur la formalisme cambiale à l'heure de la signature électronique, în La Semaine Juridique, Entrepris et Affaires nr. 51, 21 dec. 2000, p. 2036;

⁴⁸ Clara Ștefan, Emanuela Casandra – op. cit., p. 106;

⁴⁹ Christian Gavalda, Jean Stoufflet – Instruments de paiement et de crédit, prec., p. 153;

acestor termeni, cum de altfel sunt inaplicabile regulile cambiale privind scadența sau protestul⁵⁰.

Nu în ultimul rând, noțiunea de drept cambial se suprapune și cu consecințele juridice ale Conferinței de la Geneva, încununată prin cele trei Convenții de la Geneva, respectiv prin Actul final, o adevărată declarație de principii ale acestei ramuri a dreptului comercial. Or, exigențele dreptului cambial, așa cum a fost el definit la Geneva, presupun utilizarea titlurilor pe suport de hârtie, cuprinzând mențiunile obligatorii⁵¹, aceasta fiind singura cale de a prezerva principiile stabilite la acel moment.

Față de aceste argumente, nu putem considera că între efectele de comerț poate fi inclusă și cambia informatică. Chiar dacă între cambia informatică și cambia informatizată există multe asemănări, la acest nivel al tehnicii, cambia informatică nu poate înlocui cu succes titlul original pe suport de hârtie care stă la baza circuitului cambiei informatizate. Este probabil ca într-un viitor apropiat, în urma standardizării și securizării mijloacelor electronice de comunicație, cambia informatică să poată fi utilizată asemenea cambiei tradiționale, prin existența unui singur original ce va cuprinde toate mențiunile legale, care va putea fi garantat, protestat și, în cele din urmă, ca un veritabil titlu de credit, va putea fi investit cu formulă executorie. Pe de altă parte, cambia informatică nu poate fi considerată nici cel puțin un efect financiar, cât timp nu există posibilitatea creditării prin scont.

La acest moment însă, natura juridică a cambiei informatice este asimilată celei a mandatului și a viramentului, literatura juridică fiind unanimă în acest sens⁵².

O încercare de modernizare a dreptului cambial român? Proiectul de modificare și completare al Legii nr. 58/1934.

10. Ministerul Finanțelor Publice a propus, în vara acestui an, un proiect de lege ce are drept scop declarat modernizarea Legii asupra cambiei și biletului la ordin.

Din expunerea de motive care însoțește proiectul de lege rezultă cu evidență că modernizarea legii este limitată la nivelul procesării cambiilor și biletelor la ordin, astfel încât să se atingă un număr de patru obiective și anume: „reducerea duratei ciclului de compensare și decontare, reducerea costurilor de procesare a instrumentelor de debit, asigurarea unui nivel ridicat al securității, în concordanță cu cele mai bune practici în domeniu, inclusiv prin utilizarea semnăturii digitale și furnizarea de servicii de plăți operative și eficiente pentru instituțiile de credit și pentru utilizatorii nonbancari”.

Proiectul nu-și propune să modifice substanțial vechea reglementare, afectând un număr redus de articole din corpul legii. Astfel, se modifică doar patru articole, respectiv 8, 15, 34 și 59 și se introduc patru articole noi, respectiv 46¹, 46², 46³ și 105¹.

11. Prima modificare propusă este cea a art. 8 din Lege, prin care se solicită ca semnătura cambială să cuprindă numele și prenumele persoanei fizice sau denumirea persoanei juridice în clar și, de asemenea, să fie depusă semnătura olografă a persoanei fizice sau a reprezentanților legali ai persoanei juridice, împuterniciților care se obligă.

⁵⁰ Ion Turcu – Operațiuni și contracte bancare, prec., p. 167 și urm.; Christian Gavalda, Jean Stoufflet – Instruments de paiement et de crédit, prec., p. 153; Michel Jeantin, Paul le Cannu, Thierry Granier – op. cit., p. 294;

⁵¹ Michel Jeantin, Paul le Cannu, Thierry Granier – op. cit., p. 297;

⁵² Ion Turcu – Operațiuni și contracte bancare, prec., p. 168; Michel Jeantin, Paul le Cannu, Thierry Granier – op. cit., p. 298; Stéphane Piedelièvre – op.cit., p. 124;

Această precizare nu face decât să dea o formă scrisă și legală uzanțelor comerciale care s-au format pe fundamentul vechiului text al art. 8, formulat mai puțin precis. Pe de altă parte însă, dacă vechea formulare putea da speranțe ca într-un viitor oarecare cambia informatică să poată deveni un veritabil efect de comerț, pe măsură ce tehnica ar fi susținut-o, specificarea faptului că semnătura trebuie să fie olografă este contradictorie cu dispozițiile art. 8 din Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică, care, după cum am arătat, asimilează înscrisul electronic cu înscrisul sub semnătură privată.

Art. 15, în forma ce se propune a fi modificată, este conceput, așa cum s-a arătat și în expunerea de motive, în scopul de a reduce timpul de procesare informatizată a cambiei, prin eliminarea adaosurilor sau prin eliminarea posibilității ca girul să fie scris pe un adaos la cambie sau pe verso-ul acesteia.

Modificarea art. 34, ca de altfel și a art. 59 al. 2 din lege, are același scop de a reduce timpul și operațiile de procesare informatizată a cambiei, în sensul în care „avalul se dă pe cambie”, respectiv nu mai poate fi dat pe un adaos al acesteia. Alineatul 3 al art. 34 se abrogă în aceste condiții, pentru a nu da naștere la confuzii în defavoarea semnatarilor, motiv pentru care avalizarea cambiei va fi valabilă doar prin menționarea expresă a formulelor prevăzute la alineatul 2 al acestui articol.

12. Prin articolele 46¹, 46² și 46³ se dorește introducerea cambiei informatizate în practica românească a comerțului.

Primul alineat al primului articol menționat stabilește posibilitatea de prezentare la plată a cambiei în original sau „prin trunchiere”. „Trunchierea” este definită ca procedeul informatic care constă în transpunerea în format electronic a informațiilor relevante de pe cambia originală, reproducerea imaginii cambiei originale și transmiterea informației electronice obținute astfel către instituția de credit plătitoare.

În înțelesul comun din limba română, termenul „trunchiere” are semnificația de eliminare, de suprimare a unor părți importante dintr-un întreg. Or, într-o astfel de operațiune este esențial să se transpună toate informațiile esențiale ale înscrisului original. În înțelesul Legii nr. 58/1934, informații esențiale sunt și cele privind condițiile cambiei prevăzute în art. 1 din lege, iar în cazul în care vor exista, și cele privind girul, avalul etc. În cazul culegerii de informații relevante, în cele din urmă, toate informațiile cuprinse pe cambie sunt relevante, de la nume până la scadență și semnături. Alineatul 5 al art. 46¹ din proiectul privind noua lege precizează, în mod surprinzător, că informațiile relevante vor fi stabilite în cadrul convențiilor dintre bănci. Or, în cazul în care vor exista nenumărate astfel de convenții, practica va fi neunitară, fapt ce va conduce la o stare de nesiguranță în sistemul de compensare bancară a efectelor de comerț. Pe de altă parte, având în vedere faptul că oricum se transpune imaginea cambiei originale în format electronic, pe de o parte, iar pe de altă parte, această imagine poate fi securizată prin atașarea unei semnături electronice extinse, credem că este mai logic ca doar informațiile strict legate de activitatea bancară de compensare să fie transpuse în format electronic, iar nu toate celelalte informații relevante.

Ultimul alineat al art. 46¹ stabilește că subiecții ce pot recurge la procedeul trunchierii sunt instituțiile de credit ce au convenit utilizarea acestui procedeu sau care au aderat la un sistem de plată. Deducem de aici că, practic, comercianții nu trebuie și nu au de ce să fie interesați de acest procedeu, câtă vreme pe de o parte cambia trebuie să fie acceptată, ceea ce înseamnă ca între ei efectul de comerț să circule oricum în formă

materială, iar pe de altă parte, nu li se acordă dreptul de a alege modalitatea de transmitere a efectului de comerț emis.

Deși textele propuse pentru art. 46¹, 46² și 46³ fac referire la „instituțiile de credit”, această noțiune nu este coordonată cu cele din legislația existentă, ca dovadă că inițiatorul nu a urmărit să facă și aplicarea practic a normelor de tehnică legislativă prevăzute de Legea nr. 24/2000⁵³.

Pe de altă parte, în aceste texte nu se stabilesc termene cu privire la îndeplinirea operațiunilor, nu se prevăd metode de control a respectării normelor legale propuse, cu atât mai puțin sancțiuni pentru încălcarea acestor norme.

În sfârșit, art. 105¹ prevede ca aceste măsuri să se extindă și pentru biletul la ordin, în scopul de a beneficia de procesarea prin mijloace informatice.

13. Proiectul de lege prezentat de Ministerul Economiei și Finanțelor, în forma în care el a fost dat publicității, în opinia noastră, este confuz, datorită faptului că nu este coordonat nici cu realitățile economice și nici cu cele legislative, pe de o parte, iar pe de altă parte, este neconcludent cu privire la rezultatele care se vor putea obține prin aplicarea sa.

Nu în ultimul rând, pentru a fi corelat cu celelalte acte normative în vigoare, ar fi fost de preferat ca proiectul privind efectele de comerț informatizate să fie inițiat și coordonat de autoritatea publică de reglementare în domeniul bancar, în conformitate cu art. 2, alin. 2, lit. b) din Legea nr. 312/2004 privind Statutul Băncii Naționale a României⁵⁴ și O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului⁵⁵, respectiv Banca Națională a României. Mai mult, având în vedere natura tehnică și specializată a operațiunilor de procesare a efectelor de comerț informatizate și calitatea subiecților cărora li se adresează normele de organizare a operațiunilor ce au ca obiect cambia și biletul la ordin informatizate, acestea trebuie să fie reglementate în mod separat, urmând ca Legea nr. 58/1934 să fie modificată doar prin eliminarea acelor texte care ar îngreuna circulația efectelor de comerț informatizate.

Concluzii

Efectele de comerț informatizate sunt rodul actualizării practicii economice în urma descoperirilor tehnice din ultima jumătate de secol. Sistemul de procesare informatizată a cambiilor și biletelor la ordin pus în aplicare în Franța încă din anul 1973 demonstrează că dreptul tradițional poate fi împlinit într-un mod profitabil cu realizările tehnice și cu eficiența economică.

La acest moment însă, nici dreptul, nici economia și nici tehnica nu sunt pregătite să ajungă la nivelul al treilea al noțiunii de efect de comerț, la cambia informatică și la biletul la ordin informatic. Aceasta poate pentru că, în primul rând, nivelul tehnic nu permite existența unui singur original în mediul electronic, original care să poată fi transmis în condiții sigure de la o persoană la alta și care să poată fi avalizat și să fie investit cu formulă executorie, dacă este cazul.

Nu în ultimul rând, în ceea ce privește dreptul cambial românesc, acesta este încă la primul nivel al dezvoltării sale, nu departe de anii de pionierat și dacă este așa,

⁵³ Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative a fost republicată în M.Of., partea I, nr. 777/25.08.2004;

⁵⁴ Publicată în M.Of., partea I, nr. 582/30.06.2004;

⁵⁵ Publicată în M.Of., partea I, nr. 1027/27.12.2006.

motivul nu-l constituie nici comercianții, nici baza materială a băncilor comerciale românești și nici specialiștii dreptului cambial, care au încercat cu toții să convingă legiuitorul să revigoreze o tradiție care a fost suspendată în România pentru aproape 50 de ani. Deși în anii 1991 – 1994 Banca Națională a României s-a implicat activ prin normele sale în acest sens, ulterior implicarea sa a fost mult mai redusă, iar în afară de această instituție, doar Ministerul Economiei și Finanțelor a mai propus proiectul de lege în toamna acestui an.

La acest moment, este îmbucurător faptul că există un proiect prin care se încearcă, cel puțin la nivel declarativ, modernizarea instituției efectelor de comerț, chiar dacă sunt multe aspecte care pot fi îmbunătățite.